

مجله پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب

دوره چهارم، شماره پنجم، پاییز ۱۴۰۱

زیباشناختی درون‌مایه‌های شعر کودک و نوجوان قطری - نمونه پژوهش - شعر حصه العوضی

*عبدالحسین باوی^۱

چکیده

ادبیات کودکان عرصه‌ای برای بازتاب گفتمان‌ها و نگرش‌هایی است که بنابر ضرورت جهت ارتباط با کودکان و آموزش مفاهیم اخلاقی - تربیتی به وجود آمده است. پذیرش این نوع ادبی در کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای عربی، شاعران و نویسندگان بسیاری را دعوت به سرودن و نگارش در این زمینه نموده است. بخشی از این نوع ادبیات، شعرسرایی است که مخاطبان آن در سنین حساس هستند و آگاهی خاصی از سوی شاعر در ارتباط با این قشر انتظار می‌رود تا متناسب با سطح و فهم آنان شعرسرایی نماید. اساساً شعر و ادبیات با توجه به حیطه گسترده و ابعاد گوناگون آن به‌عنوان یکی از ابزارهای تربیتی نقش مهمی در تربیت اجتماعی کودک و نوجوان ایفا می‌کند و از آنجایی که ادبیات، با گرایش‌های تعلیمی و آموزشی خود اشباع‌کننده روح کنجکاو و پرسشگر کودک، در زمینه شناخت و کشف پدیده‌های محیط و جامعه است، بهترین روش برای شکل دادن به شخصیت خردسال و آماده کردن او برای بزرگسالی است. از جمله کشورهای عربی که در زمینه ادبیات کودک خوش درخشیده، قطر است که در این بین شاعران و نویسندگان گران‌قدری در این عرصه تقدیم کرده است. از آن جمله حصه العوضی که با سرودن بیش از ده دیوان شعری و بالغ بر بیست و پنج اثر نثری به‌عنوان پیشگام شعر و ادب کودک به شمار می‌آید. نوشتار حاضر با هدف بررسی عناصر بن‌مایه‌ی آموزه‌های مهم تربیتی و دینی و اجتماعی در شعر کودک و نوجوان حصه العوضی شاعر مشهور قطری، بر اساس روش توصیفی - تحلیلی بوده که شاعر، با استفاده از تکنیک‌های زبانی آسان و روان، مضامین تعلیمی و آموزشی را در سطوح مختلف دینی، اجتماعی، اخلاقی و هویت ملی برای نونهالان و کودکان و نوجوانان قطری تبیین کرده است.

واژگان کلیدی: ادبیات کودک قطر، شعر کودک، آموزه‌های دینی، مضامین اجتماعی و اخلاقی، حصه العوضی

^۱ کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عرب دانشگاه‌های المومنین اهواز، دبیر آموزش و پرورش a.bawi1121@mail.com

مقدمه

ادبیات کودک و نوجوان، معمولاً به آثاری اطلاق می‌شود که برای مطالعه اطفال و نوجوانان و به منظور سرگرمی و آموزش آن‌ها فراهم شده است. (مصاحب، ۱۳۸۰ ش، ج ۱: ۷۲). آثار نوشته شده برای کودکان می‌توانند موضوع‌های متفاوت یا همانند داشته باشند، اما آنچه سبب گوناگونی و تنوع داستان‌ها می‌شود، درون‌مایه یا مضمون آن‌هاست. درون‌مایه، تفسیر و دوباره‌سازی موضوع به وسیله نویسنده است. (محمدی، ۱۳۷۸ ش: ۲۳۰). در واقع درون‌مایه ادراکی است که نویسنده از هستی، زندگی خود و کودک دارد، ادراکی که در همه‌ی اثر ریزش کرده و اثر نویسنده را با نویسندگان دیگر متمایز می‌کند. (مستور، ۱۳۸۴ ش: ۲۰) در نتیجه می‌توان گفت که ادبیات کودک عبارت از تلاشی هنرمندانه در قالب کلام، برای هدایت نونهالان جامعه به سوی رشد و بالندگی آن‌هم با زبان و شیوه‌ای مناسب و در خور فهم آن‌ها که مشتمل بر مجموعه نوشته‌ها، سروده‌ها و گفتارهایی است که از طرف بزرگسالان جامعه برای استفاده خردسالان فراهم می‌آید. با این تعریف ادبیات کودکان به معنی واقعی آن، یعنی نوشته‌هایی که در آن حس و حال کودکانانه حاکم باشد، به زبان و نثری مناسب نوشته شده و معمولاً همراه با تصاویر است. (ملا ابراهیمی و رحمتی، ۱۳۹۴: ۱۰۷۰). این گونه ادبی، کودک را در همه اوقات زندگی پرورش می‌دهد و باعث مسرت خاطر، وسعت تخیل و قوت تصور او می‌شود. هم‌چنین نیروی ابتکار و ابداع به او می‌بخشد. داستان‌ها و اشعاری که کودکان می‌خوانند و می‌شنوند، با تأثیر عمیقی که در فکر و روحیه آنان می‌گذارد و ایشان را برای رویارویی با مسائل رشد و معاشرت با دیگران آماده می‌سازد و در درک و فهم مشکلات زندگی آنان را یاری می‌کند. (ایمن، ۱۳۵۲، ۳). بیشتر صاحبان اندیشه، ادبیات را از مهم‌ترین عوامل برای تلطیف احساسات و عواطف می‌دانند و آن را در ردیف ادبیات تعلیمی قرار می‌دهند. تعلیم اخلاق در واقع لطیف‌کردن احساسات خواننده‌ی داستان دینی است تا او را برای ایثار و فداکاری، کمک به هم‌نوع و... آماده می‌کند. در واقع می‌توان گفت که نویسندگان داستان‌های زندگی و اخلاقی، معلمان عشق هستند و از آنجایی که شعر و نظم، نقش بسیار مهمی در مسائل کلی جامعه ایفا می‌کند می‌توان گفت که در فرهنگ‌سازی کودکان کاملاً تأثیرگذار است. آموزه‌های مفاهیم اخلاقی و دینی با زبان زیبای کودکان بهتر بر دل می‌نشیند و به این علت که به احساس کودک و نوجوان نزدیک‌تر است، قادر است آن‌ها را در مسیر صحیح زندگی قرار دهد. ادبیات و نقش آن در آشنا کردن کودکان با میراث فرهنگی خود، بسیار برجسته است. زبان هنر می‌تواند به صورت غیرمستقیم کودکان را به فرهنگ ملی خود علاقه‌مند سازد. با ایجاد نگرش مثبت به فرهنگشان و دیگر فرهنگ‌ها رشد فردی و

اجتماعی کودکان افزایش می‌یابد. نورتون براین باور است که افزون بر آشناکردن کودکان با فرهنگ ملی خود، باید به آن‌ها کمک کنیم تا به دستاوردها و میراث فرهنگی خودشان افتخار و اهمیت نقش هویت مفید و راهگشا را درک کنند. (نورتون، ۱۳۸۲ ش: ۳۰) ادبیات کودکان امروزه، همه‌ی مسائل مربوط به زندگی را در برمی‌گیرد و کودک و نوجوان را در تمام شئون زندگی کمک می‌کند و قدرت تخیل او را گسترش می‌دهد و تجربه‌های متنوعی را در اختیارش قرار می‌دهند. در تعریف آن می‌توان گفت: ادبیات کودک آن محصول ادبی که متناسب با سن کودک و با روحیات و درک و فهم وی سازگار است. (زلط، ۱۴۱۶ ه: ۴۶) داستان‌ها و اشعاری که کودکان می‌خوانند و می‌شنوند، با تأثیر عمیقی که در فکر و روحیه‌ی آنان می‌گذارد، ایشان را برای رویارویی با مسائل رشد و معاشرت با دیگران آماده می‌کند و در درک و فهم مشکلات زندگی آنان را یاری می‌رساند. (ایمن، ۱۳۵۲: ۳). پس مشخص می‌شود که ادبیات کودک نقش بسیار مهم و بارزی در شکل‌گیری شخصیت و اندیشه‌ی او دارد و اثر روانی و تربیتی عمیقی بر کودک و نوجوان در دوره‌های مختلف زندگی‌اش می‌گذارد. در واقع می‌توان گفت مضامین شعر کودک اگر سنجیده انتخاب شوند، پرورنده‌ی روح کودک می‌شوند و ذهن او را می‌گسترانند و نگاه‌دارنده‌ی او در مسیر سلامت که طبیعت او را ارزانی داشته است. (کیانوش، ۱۳۵۵ ش: ۱۰۳-۱۰۴). از جمله کسانی که در عرصه‌ی آموزه‌های تعلیمی سجایای اخلاقی و دینی و تربیتی کودکان تلاش فراوانی انجام داده و همیشه در این وادی بوده و هست، ادیب، شاعر و نویسنده‌ی معاصر قطری حصه العوضی است که با پشتکار زایدالوصفی در تبیین و ترسیخ ارزش‌های متعالی اسلامی قدم گذاشته است.

۱-۱ بیان مسئله

مسئله‌ی تربیت و به‌ویژه تربیت دینی و اخلاقی دارای اهمیت بسیاری است زیرا زیرساخت مسائل اخلاقی، اجتماعی، تربیتی و... را شکل می‌دهد. از این جهت نویسندگان و شاعران حیطة‌ی کودک و نوجوان این جنبه‌ی مهم را در نظر گرفته و به طرق گوناگون در آثار خود به آن پرداخته‌اند. مسئله‌ی این پژوهش آن است که آشکار سازد، شاعر و نویسنده قطری حصه العوضی چگونه با استفاده از ظرفیت‌های کتب دینی به‌ویژه قرآن، این اصل را تعلیم داده و از چه روش‌های هنری و ادبی برای انتقال مفاهیم موردنظر بهره برده است؟ و نیز چه عامل یا عواملی شاعر را برانگیخته است که در این مسیر گام بردارد و این ارزش‌های تربیتی، دینی، اخلاقی و... را سرلوحه‌ی کار خود قرار دهد؟ و هم‌چنین مهم‌ترین این ارزش‌ها در اشعارش کدام است؟ که ما با بررسی نمونه‌هایی از اشعار شاعر آن‌ها را توصیف و تحلیل نموده‌ایم.

۲. پرسش‌های تحقیق

پژوهش حاضر، درصدد پاسخگویی به پرسش‌های ذیل است:

حصه العوضی در سروده‌های کودکانه خود چه اهداف کودکانه‌ای را دنبال می‌کند؟

مهم‌ترین درون‌مایه‌های شعری که حصه العوضی بدان‌ها اهتمام بیشتری داشته است، کدام است؟

۳. فرضیه‌های پژوهش

با توجه به احساس تعهد نویسنده نسبت به نقش مربیان و معلمان در تربیت نسل آینده، ساختار همه‌ی آثار، تربیت محور است و نویسنده برای تأثیرگذاری نظرات خود، بیشتر از روش‌های غیرمستقیم بهره می‌گیرد.

۴. پیشینه‌ی تحقیق

در زمینه‌های مفاهیم تربیتی، اخلاقی، دینی و... در شعر و ادبیات فارسی و عربی ویژه‌ی کودکان، کارها و پژوهش‌های فراوانی انجام شده است. به‌عنوان مثال در ادبیات فارسی می‌توان از مقاله‌ی ارزش‌های اخلاقی و نقش آن در داستان‌های کودکان از حسین کیانی و پژوهشی در محتوای اجتماعی و تربیتی در شعر معاصر کودک از مریم علایی و مریم یوزباشی و مقاله‌ی بازتاب مفاهیم تربیتی اسلام و قرآن در ادبیات کودک و نوجوان اشاره کرد که شهرام پور دینا پژوهش کرده است. نیز در ادبیات عرب می‌توان از مقدمه‌ی فی ثقافه و ادب الطّفل از مفتاح محمد دیاب نام ببریم که آثار مربوط به کودکان و اهداف آن‌ها را مورد بررسی قرار داده است. در رابطه با آثار حصه العوضی، غیر از ترجمه‌ی پاره‌ای از اشعار وی که توسط عاطی عیبات، انجام گرفته، هیچ تحقیقی انجام نشده است و می‌توان گفت که تنها آثار مربوط به این ادیب، همان ترجمه‌های استاد عیبات از برخی آثار اوست که از آن جمله می‌توان به ترجمه‌ی نمایشنامه «غزلان» به زبان فارسی اشاره کرد و با توجه به این که هیچ پژوهش و تحقیقی درباره‌ی موضوعات شعری (مفاهیم تربیتی، اخلاقی، دینی و... در اشعار حصه العوضی) انجام نشده است، بر آن شدیم که اشعار این ادیب قطری که آثار کودکانه‌ی وی مملو از آموزش ارزش‌های دینی، اخلاقی و تربیتی است، بررسی کرده و تحلیل نماییم. به‌عبارت‌دیگر این پژوهش نخستین اثری است که به تحلیل سروده‌های شاعر مذکور پرداخته است.

۵-۱- چارچوب نظری بحث

اهداف ادبیات کودک تنها پرورش تخیل خردسالان نیست. بلکه دانش علمی، نظم اجتماع، عواطف دینی و وطنی آن‌ها را ارتقا می‌دهد و نیز گنجینه‌ی لغات کودکان را غنا می‌بخشد و آن‌ها را در اندیشیدن و تأمل یاری می‌رساند و با روشی خاص کودکان را با فرهنگ و تمدن پیرامون خود آشنا می‌کند. روشی که همزیستی مسالمت‌آمیز و شناخت راه‌های نیکو و صواب و هر آنچه در آن خیر و شر است. (خریسات، ۱۴۲۴: ۷۸) ارزش‌های تربیتی از مهم‌ترین و بلکه اصلی‌ترین اهداف اعمال تربیتی است و به گفته‌ی حلاوه کودک همیشه به آموزش نیاز دارد و نباید در این زمینه کوتاهی شود. بلکه باید عادات و مهارت‌های زندگی را در آن‌ها تقویت نمود. (حلاوه، ۲۰۰۰ م: ۱۲۲) و ادبیات کودک در این میان نقش بسیار بارزی در تکوین شخصیت خردسال دارد و اهمیت آن بیشتر مشخص می‌گردد.

۶- خلاصه‌ای از زندگی شاعر

خانم دکتر، حصه یوسف العوضی شاعر و نویسنده‌ی اهل کشور قطر، در سال ۱۹۶۵ میلادی به دنیا آمد. از همان دوران طفولیت سرودن شعر را آغاز کرد و اولین سروده‌های خود را در نشریه‌ی العروبه در سال ۱۹۷۱ میلادی تحت عنوان «یا ثری الدّوحه الجميله» آغاز کرد. سپس با قلم‌فرسایی وی در زمینه‌ی ادبیات چه نظم و چه نثر و یا قصه‌های کوتاه در نشریات محلی ادامه داد. وی تحصیلات دانشگاهی خود را در قاهره ادامه داد و بعد از بازگشت از مصر در رادیوتلوویزیون قطر مشغول به کار شد. ایشان از فعالین حوزه‌ی ادب و کودک و نوجوان است. همکاری در انتشار نشریه‌ی «حمد و سحر» و همکاری با برنامه‌ی «افتح یا سمس» که نوعی برنامه‌ی خاص و آموزشی تربیتی است، از فعالیت‌های قابل ذکر او به شمار می‌آید. وی از معدود شاعران و نویسندگان عرصه‌ی کودک و نوجوان است که بیش از سی و پنج کتاب در زمینه‌ی شعر و داستان برای کودک و نوجوان تألیف کرده است. (العوضی، ۱۴۳۳ ه: ۱۲۳) که برخی از آن‌ها به شرح ذیل است:

کتاب‌های نظم: ۱. مجموعه‌های شعری آنشودتی در شش جلد ۲. أوراق قدیمه ۳. کلمات اللحن الدول ۴. أسطوره الغد و الآتی ۵. بعدك و...

کتاب‌های نثر: ۱. مجموعه قصه‌های یحیی در ۵ جلد ۲. من الأجل ۳. سلطان یصبح کبیراً ۴. رؤی و قصص آخری ۵. عیون لاتعرف الغفران ۶. الخادمه المجهوله ۷. لطیفه الخفیفه و... و نمایشنامه‌ها: غزلان

وی اولین زن قطری است که قصاید و سروده‌هایش را در نشریات منتشر کرد. آن موقع سروده‌هایش را با نام مستعار «بنت الخلیج» انتشار می‌داد. دکتر کافود در کتاب *الادب القطری الحدیث* سروده‌ای از ایشان چاپ کرده بدون این‌که اشاره‌ای به عنوان واقعی‌اش داشته باشد. (الفیاض، ۱۹۹۳ م: ۱۵) در آثار *حصه العوضی* شاعر تلاش دارد که کودک را با فضیلت‌ها و اهمیت‌شان و عملی ساختن آن‌ها در رفتار و گفتار وادارد و کودک را نسبت به آنچه ناصواب است دور کند. این ارزش‌ها را در جای‌جای آثار شاعر می‌توان یافت و شاعر در جایگاه مربی و مرشد دلسوز در بطن اثر، این مهم را بر عهده می‌گیرد.

۷. مفاهیم و آموزه‌های دینی / مضامین دینی

۷-۱. یکتایی و وحدانیت خداوند متعال

ادبیات اسلامی کودکان همان ادبیات کودکان است اما با دیدگاه اسلامی، به معنای دیدگاه جامع اسلامی که به سوی کودکان مسلمان هدایت شده و حامل پیام جهانی اسلام به تمام کودکان جهان است. این ادبیات به توضیح این‌که خداوند چه چیزی را برای کودکان جایز کرده است تا کودک آن را بشناسد، می‌پردازد و بر آنچه خداوند متعال آن را ممنوع کرده است، تأکید می‌کند تا کودکان جنبه‌ها، زیان‌ها و مضرات محرمان را بدانند و از آن اجتناب کنند. هم‌چنین این ادبیات یک تصویر کلی از زندگی یک مسلمان واقعی، اخلاق عالی، خصوصیات، آداب و رسوم و سنت‌های پسندیده اسلامی را ارائه می‌دهد. (عبدالفتاح، ۲۰۰۰: ۱۰۷)

کودکان با فطرتی پاک پا به عرصه‌ی وجود می‌گذارند و خداجویی و خداپرستی از مصادیق فطری است که از جانب خداوند متعال در وجود هر انسانی به ودیعه نهاده شده است: «فَاقم وجهک للذین حنیفاً فطره الله الذی فطر الناس علیها لا تبدیل لخلق الله ذلک الذین القیم و لکن اکثر الناس لا یعلمون» (روم/۳۰) پس روی خود را متوجه آیین خالص پروردگار کن، این فطرتی است که خداوند متعال، انسان را بر آن آفریده است، دگرگونی در آفرینش الهی نیست این است آیین استوار، ولی اکثر مردم نمی‌دانند؛ اما به تدریج غبار فراموشی بر آن شناخت فطری نشسته و از سوی دیگر برخی از شیوه‌های تربیتی ناصحیح، حجابی ایجاد کرده و باعث انحراف آن می‌شوند. خداشناسی یکی از بنیادی‌ترین دغدغه‌های فکری کودکان است که تعلیم آن به کودک باظرافت و هنرمندی خاصی همراه است. (صهبا و دیگران، ۱۳۹۵: ۱) دوران کودکی، بهترین زمان آموزش مفهوم خداست. آشنایی و اعتقاد به خدا برای او هویت‌بخش است و تربیت دینی نوعی تربیت شخصیتی است؛ زیرا دین انسان‌ساز است. اندیشیدن درباره‌ی خدا امری دستوری نیست بلکه فرایندی اجتماعی و تدریجی است که در

طول رشد برای کودک اتفاق می‌افتد و به اندازه‌ی زیادی در یک تعامل اجتماعی صورت می‌گیرد. (نوذری، ۱۳۹۰: ۱۸۱)

شاعر با در نظر گرفتن این قضایا و شناخت توانایی‌ها و درک کودک، این مفهوم اصلی دین را با زبانی شیرین و در قالب شعری جذاب برای کودکان بیان نموده است که خداوند متعال یکی است و جز الله متعال در این جهان خدایی وجود ندارد. خدایی که این هستی را پدید آورد و جز او کسی نداریم:

لا اله الا الله / ربُّ تَوَحَّدَ / فی الكون أوجد / قلبٌ تَعَبَّدَ / لِلَّهِ وَحَدَّ / لا اله الا الله، ما لنا رَبُّ سِوَاهُ (العوضی، ۱۶)

(پروردگاری که یکتاست/ و کائنات را پدید آورد/ قلبی که بندگی می‌کند/ و خدا را به وحدانیت صدا می‌زند/ خدایی نیست جز او/ و غیر از او پروردگاری نداریم) شاعر برای ترسیخ وحدانیت در ذهن کودک در قالب عباراتی کوتاه و موزون و آهنگین، این رکن از دین اسلام را آموزش می‌دهد و با تکرار «لا اله الا الله» سعی در تأثیرگذاری مطلب مورد نظر را دارد؛ و از آنجایی که وحدانیت و یکتایی از ارکان مهم دین اسلام است شاعر با استفاده از عبارات کوتاه و ساده و نیز بهره بردن از قافیه کناری (تَوَحَّدَ، وَحَدَّ، تَعَبَّدَ، أوجد) و در عین حال آهنگین، این اصل مهم دینی را آموزش می‌دهد.

قَلْبٌ تَهَجَّدَ / بِاللَّهِ يَشْهَدُ / وَالطَّيْرُ غَرَّدَ / وَالطُّفْلُ رَدَّدَ / لا اله الا الله ما لنا رَبُّ سِوَاهُ

(العوضی، ۱۶) (دلی شب زنده‌دار شد/ و به الله متعال گواهی داد/ و پرنده آواز سر داد/ و کودک زمزمه کرد: نیست خدایی جز الله و نداریم پروردگاری جز او... حصه العوضی، الله را نور معرفی می‌کند که تجلی خداوند است. «اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» و شب را که نماد شرک و بطلان است برای کودک توضیح می‌دهد که باطل نابودشدنی است و نور که حق است، حاکم بر جهان. وی این نکته را برای کودک تبیین می‌کند که هرچه غیر خداست، فناشدنی هست. و خلاصه القول این‌که با توجه به سفارش بزرگان دین مبنی بر اینکه نخستین کلمه‌ای که به کودک باید آموزش داده شود، کلمه «لا اله الا الله» باشد. افْتَحُوا عَلَي صَبِيَانِكُمْ اَوَّلَ كَلِمَةٍ «لا اله الا الله» گویای این نکته است که شاعر با این دیدگاه با بیانی لطیف و کودکانه کودک را با کلمه‌ی توحید یعنی ذکر لا اله الا الله آشنا نموده و علاوه بر بیان مفهوم آن، این ذکر را تکرار نموده است تا این اثر نورانی در اعماق فطرت پاک کودک نفوذ کند.

شاعر به شیوه‌ی بسیار رندانه و بهره‌گیری از واژه‌های مناسب با فهم مخاطب و مورد خواست کودکان همچون پرنده، زمزمه و کودک که برای مخاطب آشنا و دوست‌داشتنی هستند، این نکته را به کودک آموزش می‌دهد که همه چیز در زمین و آسمان، اقرار به یگانگی خداوند دارند و بابت بزرگی و شایستگی او، زبان به ستایش وی باید گشود. يُسَبِّحُ لَهِ مَافِی السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ. (جمعه ۱/). شاعر با توجه به اینکه کودک نپندارد که فقط انسان ستایشگر خدا نیست، حمد و ستایش همه موجودات جهان را برای کودک گوشزد کرده و باعث شود که حس همراهی و همدلی در وی تقویت شود و سعی کند از بقیه عقب نماند.

نورٌ تَمَدَّدٌ / لَیْلٌ تَعَبَّدٌ / فِی الْفَجْرِ رَدَّدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مَا لَنَا رَبٌّ سِوَاهُ

(العوضی، ۱۶) (روشنایی منتشرشد/ و ظلمت و تاریکی از بین رفت/ خروس دعا کرد و عبادت/ و در سپیده دم زمزمه کرد/ نیست خدایی جز الله و نداریم پروردگاری جز او.) با توجه به این نکته که اندیشه‌ی کودک درباره‌ی خدا مبتنی بر ادراک‌ها و تمثیل و استعاره‌هایی است که در معرفی خدا به او عرضه می‌شود و با نظر به محدودیت فکری و ادراکی کودک، می‌توان پیش‌بینی کرد که تصور خدا بیشتر تحت نفوذ نمادهایی است که در فرهنگ‌ها و سنت‌های مختلف برای معرفی خدا تعبیه شده است. مثلاً کودکان مسیحی عمدتاً تصویری انسان‌انگارانه و کودکان مسلمان عمدتاً تصویری از جنس نور در ذهن خود از خدا خلق می‌کنند با دقت در پایان هر بند، شاعر ختم سروده را با «لا اله الا الله» که مضمون و پیام اصلی شعر است به سرانجام رسانده که موجب تقویت اعتقاد به این رکن رکن اسلام است و شاعر با توجه به این سفارش بزرگان دین، مبنی بر اینکه نخستین کلمه‌ای که به کودک باید آموزش داده شود، کلمه «لا اله الا الله» است، (محمدی ری شهری ۱۳۷۵ ش: ۱۴۸) بسیار ظریف و با بیانی لطیف کودک را با توحید آشنا نموده و علاوه بر بیان مفهوم آن، این ذکر را تکرار کرده تا این اثر نورانی در اعماق فطرت پاک کودک نفوذ کند.

۷-۳ نیایش و ستایش

رابطه‌ی انسان با خداوند در نماز و خواندن قرآن و دعا تجلی پیدا می‌کند و از طرفی بهترین نمونه اطاعت و بندگی به درگاه حق تعالی در دین مبین اسلام، نماز است. غزالی می‌گوید: بدان که نماز ستون دین مسلمانی است و بنیاد دین است و پیش روی همه‌ی عبادت‌هاست و هر که این پنج فریضه، به شرط خویش و به وقت خویش به جا آورد، عهدی است وی را با حق تعالی که در آن و حمایت آن باشد. (غزالی، ۱۳۶۱: ۱۳۶) شاعر با

بهره‌گیری از میدان تأثیرگذار شعر استفاده نموده و نمازخواندن را در اوقات خاص خود برای کودک بیان نموده است:

صَلَّى الْوَالِدِ فَرَضَ الْفَجْرِ / وَآتَى يَتْلُو حُلُو الذِّكْرِ / كُلِّ صَبَاحٍ يَدْعُو قُرْبَى / الْمَوْلَى يَهْدِيكَ

(العوضی، ۲۰۰۹: ۲۳) (پدر، نماز صبح را ادا کرد/ و چه زیبا دعاها را زمزمه می‌کند/ هر بامداد کنارم دعا می‌کند/ خدا هدایت کند). کاربرد واژه‌ی «صَلَّى» در اول عبارت توجه مخاطب را بیش‌ازپیش جلب می‌کند و اهمیت این فریضه الهی را نشان می‌دهد. نیز ترکیب «فَرَضَ الْفَجْرِ» و «حُلُو الذِّكْرِ» که موسیقی‌وار است، باعث تعمیق این آموزه در ذهن مخاطب است. از جهتی دیگر عبادت را با ارائه‌ی حسامیزی «حُلُو الذِّكْرِ» یاد شیرین، بیان نموده تا بیشتر این فریضه را اهمیت بخشد.

يَحْيَى قَامَ الْيَوْمَ وَصَبَّحَ / صَلَّى فَرَضَ الْفَجْرِ وَ سَبَّحَ / قَبْلَ مَامَا وَ هُوَ يَقُولُ / ادْعَى لِي امِي كِي انجَحَ

(العوضی، ۲۰۰۹: ۱۱) (یحیی صبح امروز برخاست/ نماز صبح را خواند و ستایش خدا را گفت/ مامان را بوسید و گفت/ برای موفقیتیم دعایم کن...) در سروده‌ی مذکور، شاعر به صورت غیرمستقیم، دعا و اجابت دعا را بعد از نماز و سپیده‌دم گوشزد می‌کند و آموزش می‌دهد که دعای بامدادان تأثیرگذارتر و سبب اجابت دعا و هدایت می‌شود؛ و عنوان می‌کند، شرط هدایت دل پاک و خالص و دعایی از ته دل برخاسته از اوقات بامداد است. نیز دعای والدین در حق فرزندان را مورد قبول حق می‌داند و به کودکان اهمیت والدین را گوشزد می‌کند.

شاعر با کاربرد واژه‌های «صَلَّى، فجر، سَبَّحَ، ذکر، يدعو، قرب، المولی» بار معنوی سروده‌ی خود را معنا بخشیده است و بر اهمیت نماز تأکید کرده است تا در ذهن کودک حک شود.

۷-۴ عید قربان

دین و آموزه‌های دینی از اساسی‌ترین رکن زندگی ما مسلمانان است که وظیفه‌ی یاددهی و آموختن آن برعهده‌ی خانواده، مدرسه و مربیان است. از اهم موضوعاتی که حصه العوضی به آن پرداخته است عید قربان است که شاعر به شور و نشاط و شادی کودکان در این مناسبت سخن گفته و سعی نموده است که این سنت حسنه را در ذهن کودکان ترسیخ نماید:

أُمِّي عِيدَ الْأَضْحَى أَقْبَلَ / وَ أَنَا لِلنَّزْهِهِ أَنْعَجَلُ / فَرَحُ قَلْبِي ... أَجْمَعُ صَحْبِي / مِنْ حَوْلِي وَ الْكُلُّ يَتَجَمَّلُ

(العوضی، ۴۲) (مادرم، عید قربان فرامی‌رسد/ و من برای شادی و گردش شتاب می‌کنم/ دلم شاد است. دوستانم را گرد هم می‌آورم/ و همه خود را آراسته می‌کنیم) بهره‌گیری شاعر از واژه‌های شادی-آفرین نظیر «نزهه، فرح، صحبی و یتجمل» متن را بانشاط و با مقتضای سنی کودک همراه کرده است. شاعر از رسوم خاص کودکان در این عید صحبت کرده و گردش با همسالان و شورونشاطش می‌گوید. رؤیاهای قشنگ و زیبایی که در ذات کودکان است و همان سبب جنب‌وجوش و طراوت می‌شود. درواقع می‌توان گفت که شاعر با قرارگرفتن در بطن شعر به‌نوعی ما را با خود همراه می‌سازد و مخاطب، احساس همراهی با کودکان حاضر در جشن می‌کند و یک تابلوی نقاشی زنده ترسیم کرده که پویا و فعال است به‌مانند ذات کودک و اقتضای سنی او:

نَحْمِلُ وَرْدًا.../ نَحْمِلُ لُعْبًا.../ مِنْ حَلْوَانَا نَحْمِلُ غُلْبًا/ نَحْمِلُ أَحْلَامًا وَرْدِيَّةً.../ وَأَمَانٌ لَا تَعْرِفُ تَعْبًا

(همان) (گل با خودمان برمی‌داریم/ و عروسک‌هایی با خود داریم/ و از شیرینی ظرف‌هایی.../ آرزوهای صورتی با خود داریم/ و آرزوهایی که خستگی نمی‌شناسد).

از آنجایی که تکرار در آموزش مطالب نقش تعیین‌کننده‌ای در دوره‌ی کودکی دارد، شاعر در پاره‌ی مذکور، تکرار «نحمل» و نیز تکرار واج «ح» کلام را هوشمندانه به‌کاربرده است تا در این مهم بیشترین تأثیر را داشته باشد. شاعر با عباراتی کوتاه و مطمئن که متناسب با جنب‌وجوش و خوشحالی کودکان در عید و گردش آنهاست، با کودکان همراه شده و از این جهت سنت عید قربان را آموزش می‌دهد؛ و به آرزوهای کودکان و گشت‌وگذارشان در کوی و حل، حمل ظرف‌هایی برای دریافت هدیه و شیرینی و... که خاص این رسم است، اشاره می‌کند.

۸. مضامین اخلاقی

حصه العوضی همان گونه که خود بیان کرده، در یک خانواده‌ی مذهبی عامل به شعائر اسلامی به دنیا آمده است و از همان دوران کودکی به مکتب دینی، همراه با همسالان خود نزد ملای محل می‌رفت و قرآن می‌خواند. وی در رابطه با خصوصیات ادب و تربیت کودک می‌گوید: چیزی که مدنظر ما از ادبیات کودک این است که آن هنر ادبی انسان معین و مشخص برای ساخت شخصیت کودک مسلمان زیر سایه‌ی تعلیمات نورانی اسلام، آن گونه که مناسب برای رشد عقل و اندیشه و روح کودک برای ورود به اجتماع است. (الفیاض، ۱۹۹۳ م: ۱۵) وی معتقد است که اهداف تعلیمی و تربیتی باید همراه با رشد اخلاق و ارزش‌های انسانی باشد؛ و این مفاهیم که شاکله‌ی زندگی است را در برگیرد. نیز باعث الگوگیری کودک از اخلاق پیامبر عظیم‌الشان اسلام، محمدمصطفی باشد. اضافه براین، اثری که برای کودک در کشورهای مسلمان تدوین می‌شود، او را به تفکر در اسرار هستی و تعمق این اندیشه و هم‌چنین دقت و تأمل در خلق خدا و طبیعت و به دور از خرافات و افسانه‌ها وادارد.

۸-۱۱- احترام به معلم

حصه العوضی، احترام به کسانی که بر گردن ما حقی دارند لازم و بلکه واجب شمرده است؛ و از آنجایی که اساس عالم وجود بر تربیت انسان‌ها است، نقش معلم در این مهم بارز می‌گردد. معلم نمادی برای تجلی عشق و محبت و حرکت در یک مسیر متعالی بوده و هست. از نظر شاعر معلم مقامی رفیع و شایسته را داراست و قابل احترام.

حِينَ يَدْخُلُ الصَّفُوفِ / كُنَّا لَهُ وَقُوفِ / فِي نِظَامِ وَاحْتِرَامِ / كُنَّا لَهُ قِيَامِ

(العوضی، ۲۰۰۹: ۳۷)

(هنگامی که وارد کلاس می‌شود / همه به احترامش از جا برمی‌خیزیم / به احترامش منظم / همه از جا برخاسته‌ایم.) شاعر معلم را راهنما و مرشد می‌داند که اساس پیشرفت کشور وابسته به اوست:

إِنَّهُ مُعَلِّمِي / مُرْشِدِي وَ مُلْهِمِي / فَهُوَ عَلَّمَ الْوَالِدَ / كَيْفَ يَرْفَعُ الْبَلَدَ

(العوضی، ۲۰۰۹: ۳۷) (همانا او معلم من است/ راهنما و آموزگار من است/ اوست که به فرزند آموخته‌... / چگونه کشور را قدر می‌بخشد.) شاعر این نکته را گوشزد می‌کند که معلم شایسته‌ی احترام و تقدیر است؛ زیرا اوست که انسانیت را به ما می‌آموزد و راه صحیح زندگی را به ما می‌نمایاند؛ و از آنجایی که پیشرفت هر کشوری بستگی به تربیت نسل آگاه دارد، حصه العوضی این مهم را در نظر داشته است که پیشرفت هر کشوری به معلمان بستگی دارد، معلمانی که نسلی مسئولیت‌پذیر پرورش می‌دهند. کاربرد «إِنَّ» در ابتدای عبارت، تأکید شاعر بر اهمیت موضوع است. نیز استفاده‌ی شاعر از وزن کوتاه و عبارات سهل و آسان و در حیطه‌ی فهم کودک این مضمون انسانی، تعلیمی و اخلاقی را زیبا بیان نموده است.

۸-۱۲ احترام به مادر

قدر دانستن و احترام به مادر از موضوعاتی است که خداوند کریم در قرآن بارها به آن اشاره نموده است. «وبالوالدین احسانا» و به پدر و مادر نیکی کنید. (اسراء/۲۳) و این نشان‌دهنده‌ی اهمیت این مطلب است. در حدیثی از امام علی آمده است: بزرگ‌ترین و مهم‌ترین تکلیف الهی، احترام به والدین است. (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۴: ۷۰۹). شاعر با در نظر گرفتن تعالیم الهی به زبان کودکانه این مسئله را بازگو کرده است.

عَيْنَاكِ أُمِّي وَالشَّفَقَ / وَقَلْبِكَ الَّذِي نَطَقَ / وَرَأْحَتَاكِ فِيهِمَا / الْحُبُّ وَالذِّفَاءُ أَرْقَ

(العوضی، ۲۰۰۹: ۳۹) (مادرم، چشمان شفق‌مانندت / و قلب گرم و تپنده‌ات / و کف دست‌هایت / که مهر و محبت و گرمی‌اش، همیشگی است) طبق حدیثی که از پیامبر نقل شده «النَّظْرُ فِي وَجْهِ الْوَالِدَيْنِ عِبَادَةٌ» (مجلسی: ۳۶۸) نگاه کردن به چهره‌ی پدر و مادر عبادت است، شاعر نگرستن به چهره‌ی مادر را مایه‌ی آرامش دانسته است و کودک را متوجه این امر می‌کند که آرامش را باید در وجود مادر جست‌وجو کرد زیرا معدن آرامش اوست. او در این پاره از سروده چشمان مادر را به شفق که نماد عظمت و جاه و جلال است تشبیه کرده است.

عَيْنَاكِ أُمِّي وَاحْتِيَ / وَفِيهِمَا سَعَادَتِي / رِضَاكِ أُمِّي غَايَتِي / إِلَيْهِ قَلْبِي قَدْ سَبَقَ

(العوضی، ۲۰۰۹: ۴۰) (مادرم! چشمان تو، آبادی من است / و خوشبختی من در آن است / مادرم! خشنودی تو آرمان و هدف من است / و قلبم به سوی آن گام برداشته است) با نگاهی دقیق به آموزه‌های دینی لزوم قدر دانستن و اینکه سعادت دنیا و آخرت را در پی دارد، شاعر این نکته را آموزش می‌دهد و اهمیت مقام مادر را با

عباراتی ساده و آهنگین و قابل فهم تبیین می‌نماید. تشبیه چشمان به آبادی که مایه‌ی آرامش است و خوشبختی در گرو آن است، کودک را متوجه این نکته می‌نماید که باید مادر را در همه حال دوست داشت چرا که اوست که مایه‌ی آسایش ماست. کاربرد قافیه کناری و عبارات کوتاه از نقاط قوت شعر کودک است که حصه العوضی هنرمندانه از آن‌ها بهره برده است.

۸-۳. قدرشناسی از پدر

العوضی پدر را رمز ایثار و فداکاری و آرامش خانه می‌داند که در غیاب او، خانه تاریک و تنگ و دلگیر است و صفایی ندارد.

إِنْ غَبْتَ عَنِّي يَا أَبِي / أَمِلْتُ كُلَّ اللَّعْبِ / أَلَيْتُ أَضْحَى ضَيْقًا / وَ الْكُلُّ فِيهِ ضَاقَ بِي ...

(العوضی، ۳۸) (پدرم! اگر از من غایب شدی / از همه بازی‌ها و تفریحات دلگیر می‌شوم / و خانه تنگ می‌گردد / و از همه آنچه در آن است، دلم می‌گیرد.) برای جریان زندگی وجود پدر لازم است.

إِنْ غَبْتَ عَنِّي لَا تُطِلْ / فَضِحْكَنِي لَا تَكْتَمِلْ / وَ بَيْتَنَا مِنْ دُونَ أَبٍ / مِنْ دُونِكَ الْبَيْتُ مُمِلْ

(العوضی، ۳۸) (پدر! اگر از من دور شدی / دوری خود را طولانی مکن / بی‌تو، خوشی و خنده‌ی من کامل نمی‌شود / و خانه‌مان بدون پدر / بدون تو، پدرم، دلگیر است) شاعر همان‌گونه که مادر را اساس آرامش و روشنی خانه دانسته است، پدر را نیز هم‌سطح با آن بیان کرده که خوشی و جریان زندگی با او معنا می‌شود؛ و خانه‌ای که از نعمت پدر محروم است، صفای لازم را ندارد. استفاده‌ی شاعر از وزن خفیف و پر جنب و جوش در اینجا که خانه‌ی زنده و پرتراوت را تداعی می‌کند، قابل توجه است.

۸-۴. اهمیت دادن به سالمندان

جایگاه رفیعی که در دین اسلام برای سالخوردگان وجود دارد، نشانگر اهمیت موضوع است. حدیث پیامبر «الْبِرْكَةُ مَعَ أَكْبَرِكُمْ» (محمدی ری‌شهری، ۱۳۹۰: ۴۶۵) برکت با بزرگان شماست. گویای این مطلب است؛ زیرا کلامشان گنج روزگارست و روشنی بخش مسیر زندگی ماست. شاعر با این دید، کودک را بر لزوم توجه به این امر وامی‌دارد:

يَا جَدَّتِي يَا جَدَّتِي / يَا مَنْ رَوَيْتَ قِصَّتِي / أَسْعَدْتَنِي اللَّيْلُ بِهَا / حَتَّى أُرْحَتَ لَيْلَتِي

(العوضی، ۶۸) (مادر بزرگم، مادر بزرگم! ای کسی که داستان برایم را روایت کردی / و با آن شبنم را خوش نمودی / تا شب را با آسودگی طی کنم) شاعر، سالمندان را گنجینه‌ی تاریخ معرفی می‌کند و با بیانی سراسر صمیمی ما را روشن می‌سازند. العوضی، با تکرار (جدتی) سعی در جلب توجه بیش از پیش کودک به این موضوع را دارد.

عَلَّمْتَنِي أَغْلَى الْحِكْمِ / حَتَّى تَوَارِيخَ الْأُمَمِ / كُلِّ الْوَصَايَا قُلْتَهَا / حَفِظْتَهَا بِلا نَدَمِ

(العوضی، ۶۸) (بهترین حکمت‌ها را یادم دادی / و تاریخ مردمان را به من آموختی / همه‌ی توصیه‌ها را گفتمی / و بدون ناراحتی و ندامت آن‌ها را از بر کردم) شاعر در سروده مذکور سعی نموده است که با بهره‌بردن از شیوه‌ی مرسوم خود در کاربرد عبارات کوتاه و روان و قافیه‌های آهنگین و تشبیهات ساده و قابل فهم، بر ضرورت تکریم بزرگان و ریش سفیدان این فرهنگ را نهادینه کند.

۹- مضامین اجتماعی

ادبیات کودک با توجه به گرایش تعلیمی خود، آکنده از مضامین آموزشی، اخلاقی و تربیتی برای کودکان است. کودک نسبت به ارزش‌های اخلاقی برتر آگاهی و بینش پیدا می‌کند و به آن‌ها تمایل و گرایش پیدا می‌کند و در نتیجه به ارزش‌های اخلاقی نیک در تعامل با خود، دیگران، طبیعت و حیوانات جامه‌ی عمل می‌پوشاند. هنگامی که جسم کودک رو به رشد و تکامل دارد روح او نیز باید در مسیر تکامل و تعالی حرکت کند و هم‌زمان با توجه به مسائل بهداشتی و امنیتی کودک باید به مسائل عاطفی و معنوی او نیز اهمیت داد. کودک باید به پاکیزگی صداقت، ادب، مسئولیت‌پذیری، مهربانی و عطف، عشق به خیرخواهی و ده‌ها ویژگی و صفات نیک برتر دیگر، عادت داده شود زیرا سنگ بنای رفتارهای دوران بزرگ‌سالی در کودکی نهاده می‌شود.

۹-۱ تقویت احساس وطن‌دوستی

وطن و وطن‌پرستی کمابیش در وجود همه افراد وجود دارد و هویت فرد با آن شکل می‌گیرد و باعث غرور و افتخار است. پس بر صاحبان اندیشه و فکر است که این احساس را در کودکان تقویت کنند و آن را شکوفا سازند؛ زیرا کودکان آینده‌ی هر سرزمین هستند و حفظ و نگهداری آن را برعهده دارند. از بین شاعرانی که بُعد وطنیات را مورد تأکید قرار داده است، حصه العوضی است.

هَذَا وَطَنِي / هَذَا دَارِي / دَرَبِي / دَرَبِ الْحَبِّ مَسَارِي

(العوضی: ۲۰۰۹: ۱۰) (این وطن من است / این خانه من است / پیمودن راه عشق، مرام من است) شاعر، وطن را پناهگاه و خانه خود می‌داند و مسیر عشق است. مسیری که پیامبر اعظم آن را عشق ایمانی دانسته است. همان‌گونه که فرموده است «حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ» وطن دوستی نشانه ایمان است. شاعر با عبارات کوتاه و ساده این ارزش مهم را به شیوه‌ای ساده بیان نموده است و با تشبیه وطن به خانه و منزل اهمیت آن را تبیین نموده است. از آنجایی که شعر وسیله‌ای برای رشد کودک و تکوین گرایش‌ها و ارزش‌ها و نمونه‌های والای اوست و «حُبُّ الْوَطَنِ» حُبِّی است که کودک آن را در دوران مختلف زندگی‌اش از منابع و مصادر گوناگونی می‌آموزد. از والدین، خانواده، مدرسه و مربیان و از همه جهاتی که کودک با آن در تعامل است. از این رو حصه العوضی می‌کوشد از این طرف روح ملی‌گرایی و وطن‌دوستی او را نسبت به مام میهن تقویت کند:

هُوَ مَوْطِنِي... / وَ اسْمُهُ قَطْرٌ... / مِنْهُ قَدْ رَضِعْتُ... / الْحُبُّ وَالظَّفَرُ

(العوضی: ۱۷) (آن وطن من است / نامش قطر / از آن تغذیه کردم / عشق و موفقیت را) و در ادامه این سروده که درون‌مایه می‌میهنی دارد، شاعر احساس میهن‌دوستی را بیان می‌دارد و سعی و تلاش می‌کند با ترکیب زبان شعر و محتوای آموزشی، عشق و محبت به میهن و عناصر فرهنگ ملی و تاریخی کشورش را در ذهن کودکان جای دهد. مام میهن به روح و روان آرامش می‌بخشد تا به سرزمین و فرهنگ خودشان علاقه‌مند شوند:

تَرَسُّوْهُ بِهٖ قُلُوْبُنَا وَ تَظْفَرُ... / وَ تَسْتَرِيحُ فِيْهِ نَفْسُنَا... وَ تَفْخَرُ

(العوضی: ۱۷) (دل‌های ما با آن ثابت‌قدم می‌شود و پیروز / و روان ما آرام می‌گردد / و احساس غرور می‌کند). شاعر به طُرُق گوناگون سعی می‌کند، حس میهن‌پرستی و وطن‌گرایی را به مخاطب انتقال می‌دهد. حسی که مانا و مناسب ادراک کودک با استفاده از عبارات سهل و درعین حال قابل توجه و پرمعنا و با تکیه بر عاطفه و احساس و حماسه؛ و به‌عنوان شاعری عاشق وطن، موضوع عشق به وطن را در شعرش به اشکال مختلف تکرار می‌کند و کودک را به ساختن میهنی آزاد و شاد و آباد تشویق می‌نماید:

لِيْ اَنَا وَطَنٌ... / اسْمُهُ قَطْرٌ... / شَعْبُهُ اَبِي... / وَبِهِ اَفْتَحِرُ... / وَ اَنَا نَشَاتٌ... / فِيْهِ قَدْ وُلِدْتُ... / مِنْهُ قَدْ رَضِعْتُ... / الْحُبُّ وَ الظَّفَرُ

(العوضی: ۱۷) (وطنی دارم / نامش قطر / ملتش سربلند / و با آن احساس غرور دارم / و من از آن ریشه گرفتم و رشد کردم / و تغذیه نمودم / عشق و پیروزی را)

نتایج

هدف ادبیات کودک ایجاد خلاقیت و نوآوری در کودکان و کمک به بهبود امر آموزش در زمینه‌های متنوع و بالابردن کیفیت یادگیری آنان است. این دسته آثار ادبی با زبان کودکانه علاوه بر مسائل آموزشی، مفاهیم مربوط به زندگی بشری را که کودک در معرض آن قرار خواهد گرفت را به وی آموزش داده و ذهن او را برای مواجهه آماده می‌کند. با پیشرفت امکانات و تکنولوژی، رشد هیجانی و شناختی زودرس کودکان امروز، یکی از رویکردهای ادبیات تعلیمی که در قالب و ساختاری کاملاً نوین در حال پیشرفت است، ادبیات تعلیمی کودک است. ادبیات کودکان با گرایش تعلیمی و آموزشی به‌عنوان ابزاری کارآمد در جهت رشد فکری، اخلاقی و فرهنگی کودکان به شمار می‌رود و موجبات شناخت آن‌ها را از جامعه و محیط اطراف خود فراهم می‌آورد. علی‌رغم رشد دستگاه‌های سمعی و بصری و ساختن برنامه‌های تلویزیونی مختص کودکان و نوجوانان که بسیار هم جذابیت دارند، ادبیات کودکان هم چنان نقش و جایگاه خود را حفظ کرده است. از این‌رو شاعران ادبیات عرب نیز تلاش چشم‌گیری در این حوزه ادبی داشته‌اند تا فضای مناسبی برای رشد و بالندگی کودکان ایجاد کنند. حصه العوضی از معدود شاعران قطر است که چندین دفتر شعری خود را به مضامین مختلف ادبیات کودک اختصاص داده است؛ که با بررسی و تحلیل اشعار وی نتایج ذیل حاصل شد:

الف: در بُعد مضامین دینی و الهی، دین اسلام را مایه‌ی سعادت انسان می‌داند. لذا در اشعار کودکانه نیز با گرایش دینی مباحث متعدد آموزشی را به اقتباس از آیات قرآن به کودکان آموزش می‌دهد. او در خلال آموزش از منعطف کردن ذهن کودک و ایجاد علاقه به فرهنگ و سنت عربی غافل نشده است.

ب: در بُعد مضامین اجتماعی، العوضی برای آموزش از محیط اطراف کودک دور نشده و برای ترسیخ پیام آموزشی باشکردهای مختلف سعی می‌کند که کودک را حساس و ضمن اشاره به صفات نیک در هر محتوا، مخاطب را به تفکر و تأمل در این عرصه وامی‌دارد.

ج: در بُعد مسائل اخلاقی، شاعر ضمن اشاره به برخی احادیث و نکات دین سعی کرده است که کودکان را با تعامل مثبت با دیگران تشویق نماید.

د: در بُعد مضامین طبیعت، سعی شاعر بر این است که اهمیت حفظ طبیعت را برای زندگی توأم با آسایش با زبانی کودکانه و درخور فهم مخاطب آن را بیان نماید.

ه: شاعر با درک مخاطب، متوجه این موضوع است که: شعر به لحاظ وزن و آهنگ خود با روحیه‌ی شاد کودک هم‌خوانی داشته و از بهترین لوازم آموزشی است؛ بنابراین در اشعار خود با بهره‌گیری از توصیفات حسی، واژه‌های ساده، اوزان سبک و مصراع‌های کوتاه علاوه بر کمک به تسریع آموزش دایره لغات کودک را افزایش داده و با آهنگ و وزن سبک اشعار، علاقه‌ی کودک را به تکرار کلمات و جملات برمی‌انگیزد تا باعث یادگیری تلفظ صحیح کلمات توسط کودک و پیشرفت مهارت زبانی او نیز شود. جملات ساده، کوتاه و واژه‌های متداول از ویژگی‌های شعر کودکانه اوست. بهره‌گیری از قافیه‌های کناری و تکرار هدفمندانه‌ی آن، اشعارش را کودک پسند نموده و کوشیده است سجایای اخلاقی و مضامین تربیتی را با لباس زیبای شعر به کودکان منتقل کند و با بهره‌گیری از تعلیمات ناب اسلامی و با ایمان به آن، توانسته است آثارش را به بهترین نحو ارائه نماید. از مهم‌ترین ارزش‌هایی که می‌توان از آن‌ها نام برد: خداشناسی، کمک به هم‌نوع، احترام به پدر و مادر، احترام به مشاغل، انجام واجبات دینی، رعایت ادب و احترام، طبیعت دوستی و... است که در عصر حاضر نیاز ضروری بشر برای یک زندگی سالم و به‌دوراز تنش است.

منابع و مآخذ

قرآن کریم

-الصفدی، بیان، (۲۰۰۷ م)، شعر الاطفال فی الوطن العربی، دمشق، الهیئه العامه للكتاب.

-العوضی، حصه، (۲۰۱۹ م)، المضامین التربویه فی بعض قصص القرآن الکریم، بیروت: دارالمؤلف.

_____، (بی تا)، أنشودتی ۴، بحرین، دارالطباعه.

_____، (بی تا)، أنشودتی ۵، بحرین، دارالطباعه.

_____، (۱۴۳۳هـ)، عیون لاتعرف الغفران، بیروت، مکتبه حسن العصریه.

(۱۹۸۸) _____ م)، كلمات اللحن الأول، الطبعة الأولى، الدوحة قطر، ادارہ الثقافه والفنون.

_____، (۲۰۰۵ م)، مجادیفی، الطبعة الأولى، الدوحة قطر، المجلس الوطنی للثقافه والفنون.

- الفیاض، علی عبدالله، (۱۹۹۳ م)، ومیض البرق، چاپ اول، دار الموسوعه القطریه.

بوعذار، جواهر کاظم، (۱۳۹۷ ش)، خصائص ادب الطفل عند الشاعر سلیمان العیسی، اهواز، نشر قهوه.

حلاوه، محمد السید، (۲۰۰۰)، الأدب القصصی للطفل، الاسکندریه، مؤسسه حورس الدولیه.

خریسات، صالح (۱۴۲۴ هـ)، فی مفهوم ادب الاطفال وعناصره، آفاق الثقافه و التراث، شعبان ۱۴۲۴، العدد ۴۳

-زلط، احمد، (۱۴۱۶ هـ)، ادب الأطفال اهدافه وسماته، چاپ دوم، بیروت، مؤسسه الرساله.

-سیاحی، صادق، (۱۳۸۲ ش)، الأدب الملتزم، چاپ اول، تهران، انتشارات سمت.

-محسن، حسن، (۱۹۷۹ م)، فی الشعر و النثر، الطبعة الأولى، الكويت، مکتبه الفلاح.

-نجیب، احمد، (۱۹۸۶)، ادب الاطفال علم و فن، قاهره، دارالفکر العربی.

منابع فارسی

-نوری، حاج میرزا حسین، (۱۴۰۸ هـ)، چاپ اول، بیروت، مؤسسه آل البيت علیهم السلام لاحیاء التراث

- ایمن لیلی و دیگران، (۱۳۵۲ ش)، گذری بر ادبیات کودکان، شورای کتاب کودک، چاپ اول، تهران.
- خورشیدی، زینب، (۱۳۹۷ ش)، نگاهی به باورهای دینی در ادبیات کودک، تهران، نشر الیما.
- ژان شوالیه، آلن گریبان، (۱۳۷۹ ش)، فرهنگ نمادها، ترجمه سودابه فضائلی، ج ۵، تهران، انتشارات جیحون.
- شمیسا، سیروس، (۱۳۷۷ ش)، فرهنگ اشارات، تهران، انتشارات فردوسی.
- صهبا فروغ و دیگران (۱۳۹۵)، بیان شاعرانه مضامین قرآنی در شعر کودک (مطالعه موردی خدانشناسی) فصلنامه علمی و پژوهشی "پژوهش‌های ادبی-قرآنی" سال چهارم، ش چهارم، صص ۱۲۵-۱۴۴
- غزالی، امام محمد، (۱۳۶۱ ش)، کیمیای سعادت، ترجمه حسین خدیو جم، تهران، انتشارات مرکزی.
- قمی، شیخ عباس، (۱۳۴۲ ش)، کلیات مفاتیح‌الجنان، تهران، چاپخانه علمی.
- کیانوش، محمود، (۱۳۵۵ ش)، شعر کودک در ایران، تهران، آگه.
- محمدی، محمدهادی، (۱۳۷۸ ش)، روش‌شناسی نقد ادبیات کودکان، تهران، سرو.
- محمدی‌ری‌شهری، محمد، (۱۳۸۴ ش)، میزان الحکمه، قم، دارالحدیث.
- مستور، مصطفی، (۱۳۷۹ ش)، مبانی داستان کوتاه، تهران، نشر مرکز.
- مصاحب، غلامحسین، (۱۳۸۰ ش)، دایره‌المعارف فارسی، تهران، شرکت سهامی کتاب‌های جیبی.
- ملا ابراهیمی، عزت و عباس رحمتی، (۱۳۹۴ ش)، «ترانه‌های کودکان در شعر معاصر فلسطین»، مجموعه مقالات برگزیده همایش ملی ادب مقاومت، قم
- نوذری، محمود، (۱۳۹۰ ش)، «آموزش دینی در دوره کودکی: ارزیابی انتقادی رویکرد روان‌شناختی، تربیت اسلامی»، سال ششم، ش ۱۲، صص ۱۷۳-۱۹۲
- نورتون، دونا، (۱۳۸۲ ش)، شناخت ادبیات کودکان گونه‌ها و کاربردها از روزنه چشم کودک، ترجمه زارعی و همکاران، جلد یک، تهران، قلمرو